

Maie PIHLAMÄGI*

EESTI VABARIIGI VALITSUSE TÖÖSTUSPOLIITIKA 1930. AASTAIL

Aastad 1929—1932 on ajalukku läinud ülemaailmse majanduskriisi aastatena. Sel perioodil tugevnes riikide majanduspoliitikas protektsionism, mille tulemusel 1920. aastatel maailmamajandust iseloomustanud avatus asendus autarkiiaga. Kriisiga võitlemiseks loobusid riigid üldisest põhimõttest valmistada kohapeal ainult neid kaupu, mis olid võrreldes importkaupadega odavamad, ning asendasid selle siseturu isevarustamisega ja impordi piiramisega. Kauba ülejääk katsuti soodustuste süsteemi abil mis tahes hinnaga eksportida. Võrreldes 1929. aastaga vähenes 1932. aasta lõpuks rahvusvahelise kaubavahetuse käive 40%.¹

Eesti majandus, olles 1920. aastatel integreerunud maailmamajandusse, sattus kriisi mõjuvälja 1930. aasta lõpukuudel. Ületootmisest tingitud maailmaturuhindade järsk langus ja turu ahenemine kõrge tollimüüri, kvootide ja muude piirangute sisseadmise tõttu sundisid Eesti tööstust oma tegevust kokku tõmbama. Tööstustegevus jõudis madalseisu 1932. aastal. Võrreldes 1929. aastaga oli suurtööstusettevõtete² arv vähenenud 279-lt 248-ni (langus 11%), töötajate arv 31 000-lt 25 000-ni (19%), töötundide arv 61 miljonilt 44 miljonini (28%), töötasu 24,5 mlj. kroonilt 17,1 mlj. kroonini (29%), netotoodang 52 mlj. kroonilt 43 mlj. kroonini (17%), tööstussaaduste eksport 45,1 mlj. kroonilt 16,1 mlj. kroonini (64,3%).³ Tootmise vähenemise tagajärjel muutus tööpuudus tõsiseks sotsiaalseks probleemiks. Kui 1932. aastal registreeriti kuus keskmiselt 10 000 töötut, siis 1933. aasta esimesel kolmel kuul ulatus tööbörssidel registreeritud töötute arv 25 000-ni.⁴

Esimesena tuli kriisiraskustega võitlema asuda riigivanem Konstantin Pätsi valitsusel, kes 1931. aasta veebruaris vahetas välja Otto Strandmani valitsuse. Valitsuse poolt väljatöötatud laiaulatuslik tegevuskava⁵ nägi tööstuse alal ette olukorda parandada ratsionaliseerimisega. Konkreetsete abinõudena kavandati turu seisukohalt põhjendamata tööstusinvesteeringute piiramist nii administratiivsete kui ka majanduslike meetmetega, ettevõtete asutamise korra revideerimist ja selle vastavusse viimist rahvamajanduse vajadusega, elujõuliste tööstusettevõtete kavandamist majanduspoliitilist kaitset, tööstuse varustamist odava energiaga ja muud.

Nii K. Pätsi kui ka teiste kriisiaastail võimul olnud valitsuste tegevus lähtus tol ajal maailmas laialt levinud seisukohast, et erakorralises, s. t. majandusliku surutuse olukorras ei suuda eramajandus raskustega

* Eesti Teaduste Akadeemia Ajaloo Instituut. EE0101 Tallinn, Rüütli 6. Estonia.

¹ League of Nations. World Economic Survey. Sixth year 1936/37. Geneva, 1937, 123.² Eesti Vabariigi statistikas arvati suurtööstuseks ettevõtted 20 ja enama töötajaga.³ Eesti arvudes 1920—1935. Tallinn, 1937, 110, 114, 119; *Semper*, P. Toodang ja tööd jõud suurtööstuses 1933. a. — Eesti Statistika, 1935, 161, 179; Eesti Majandus. Vihk XXI. Väliskaubandus 1938. a. Tallinn, 1939, 8.⁴ Kaubandus-Tööstuskoda 1925—1935. Tallinn, 1935, 124.⁵ IV Riigikogu täielikud protokollid. 6. istungjärk 1931, prot. nr. 119, 2196—2197.

toime tulla ilma valitsuse abita.⁶ Enda reguleeriva osa suurendamiseks majanduses taotles valitsus parlamendilt erivolitusi seadusjõudu omavate majandusalaste määruste väljaandmiseks. 1931. aasta novembris saigi valitsus volitused tegutsemiseks väliskaubanduse, 1932. aasta novembris aga riigieelarve, eramajanduse korraldamise ja tööpuuduse vastu võitlemise valdkonnas.⁷

Üks esimesi samme, mida valitsus ette võttis, oli impordi piiramine kodumaistele tööstussaadustele avaramate müügivõimaluste loomiseks siseturul. Selleks tõsteti 1931. aasta juulis toiduainete ja valmiskaupade sisseveotolle tunduvalt ning kehtestati alates 11. novembrist riigimonopol litsentsisüsteemi näol ligi 40%-le importkaupadele. Viimaste hulka kuulusid kangad, silmkoe- ja trikootooted, valmisriided, raadioaparaadid, tööstusseadmed, mänguasjad ja muud tooted.⁸ Samuti seati sisse kontroll välismaksevahendite liikumise üle, kitsendati välisvaluuta vabamüüki ja koondati see Eesti Panga kätte ning keelustati krooni vaba väljaviiimine Eestist. Need abinõud võimaldasid 1931. aasta lõpuks väliskaubanduse bilansi muuta positiivseks ning hoida seda sellisena ka järgnevatel aastatel.

Ühe või teise tööstusharu kaitstus väliskonkuretsi eest kõrgete tollidega näitas kätte investeringute suuna. Valitsus pidas rahaturu kitsikuse tõttu ainult majanduspoliitiliste meetmete rakendamist aga ebapiisavaks. Ta reguleeris investeringuid ka administratiivsete meetoditega, takistades uute ettevõtete asutamist ja tootmise laiendamist neil aladel, mis juba suutsid siseturu vajadust piisavalt rahuldada. Ülesanne jälgida, et siseturul ei tekiks konkurentsi, oli pandud majandusministeeriumile.

Kuna riik ruttas appi maksuraskustesse sattunud erapankadele neisse oma hoiusummade paigutamise või ajutise moratooriumi kehtestamisega pangale, suutsid pangad oma kohustused klientide ees täita ja säilitada krediitdisaamise võimalused. Teisalt suurendas selline aktsioon riigi kontrolli erapanganduse üle.

Aastail 1930—1932 tööstusesse investeeritud uus kapital — 6,3 mlj. krooni⁹ — leidis rakenduse olemasolevate ettevõtete toodangu nomenklatuuri mitmekesistamisel, põhiliselt aga uute tootmisalade loomisel tekstiili-, kehakatte- ja puidutööstuses siseturu vajaduste täielikumaks rahuldamiseks. Uute ettevõtete rajamisel peeti silmas ka tuleviku eesmärki — minna oma toodanguga välisurule — ning seetõttu ehitati nad suuremate tootmisvõimsustega, kui seda vajas siseturg.

Teiselt poolt tõi tootmise kokkutõmbamine ja konkurentsi puudumine loomuliku nähtusena kaasa hindade tõusu. Pidurdamaks elukalliduse kasvu külmutas valitsus 1933. aasta 9. jaanuari määrusega¹⁰ mitmete tööstustoodete, nagu jalanõude, nahast toodete, puuvillase ja villase lõnga, niidi ja riide, tsemendi, naelte, pärm, põllutööriistade ja -masinate hinnad 1932. aasta 10. detsembri tasemele. Ametisse määrati hindade komissar (eksisteeris 1934. aastani), kelle ülesandeks sai korraldada valvet tööstustoodete hindade üle ja vajaduse korral teha valitsusele ettepanekuid hindade kujundamiseks. Alates 1. jaanuarist 1933 suurendati tööstus- ja kaubandusettevõtete maksukoormat käibemaksu sisseseadmisega. See sai tuntuks kriisimaksu nime all. Maksust laekunud summad kasutati tööpuudusega võitlemiseks, töötute abistamiseks ja hädaabitööde korraldamiseks. Valitsuse arvates pidi tööstus maksuma lõivu seetõttu, et oli kasutanud valitsuse abiga tagatud monopolset seisundit siseturul

⁶ V Riigikogu täielikud protokollid. 2. istungjärk 1932, prot. nr. 14, 127.

⁷ Riigi Teataja, 1931, 90, art. 670; 1932, 92, art. 716.

⁸ Riigi Teataja, 1931, 92, art. 680; 1931, 106, art. 754.

⁹ Eesti Riigiarhiiv (ERA), f. 969, n. 4, s. 47, l. 316.

¹⁰ Riigi Teataja, 1933, 2, art. 17.

ning hindade tõstmisega ajanud kokku kasumit. Selle asemel et kapitali uuesti tootmise investeerida ja võimaldada rohkematele töölistele tööd, oli kapital Eestist välja viidud.¹¹

Kodumaisele tööstusele monopoolse seisundi tagamisega siseturul ei lahenenud kaugeltki tööstuse turuprobleem. Ühelt poolt avardusid küll toodangu realiseerimise võimalused impordi piiramise arvel, kuid teiselt poolt andis tagasilöögi rahva, eelkõige talurahva ostujõu langus. Maa-mees suutis osta 1932. aastal 64% ja 1933. aasta esimesel poolel 72% sellest, mis 1930. aastal.¹²

Mõnevõrra läks tootmise maht tagasi toodangu mitmekesisustamise tõttu, kuid see tõi omakorda kaasa tootmiskulude suurenemise toodanguühiku kohta. Viimasele rääkis kaasa ka masinate jõude seismine. Eesti tööstuse tootmisvõime maksimaalne rakendamine eeldas muu hulgas soodsat turustamisvõimalust väliseturul.

Kuna Eestil endal tootmisvahendeid tootev tööstus praktiliselt puudus, siis tööstusliku sisseseadete, tooraine ja abimaterjalide importimiseks (ilma selleta ei saanud tegutseda ka ainult siseturu jaoks töötavad ettevõtted) oli vaja valuutat. Eesti tööstus baseerus 50% ulatuses välismaisel toorainel ja 1/3 ulatuses sisseveetaval kütusel. Valuutat oli vaja rahakursi hoidmiseks ja välisvõla tasumiseks, rääkimata mitmete vajalike esmatarbekaupade ostmisest. Impordi surumine ekspordi madalale tasemele vähendas sissetulekut tollidest, mis oli riigieelarve üks olulisi tuluallikaid. Riigieelarve tasakaalus hoidmiseks tuli järjest rohkem kärpida kulutusi ja tõsta makse. See omakorda mõjus ebasoodsalt rahva elatus-tasemele. Kõigil neil põhjustel oli ekspordi jätkamine ja suurendamine rahvamajandusele eluliselt vajalik ning valitsuse kriisiaastate majanduspoliitikas ongi jälgitav suund jätkata eksporditoodangu valmistamist ja turustamist iga hinna eest. Selle eesmärgi saavutamiseks asetas K. Pätsi valitsus 1932. aasta jaanuaris pöörise tootmiskulude vähendamisele.¹³

Tootmiskulude vähendamiseks alandati tolli tööstuslikult toorainelt, kaupade väljaveol hakati tagasi maksuma tollimaksu, mis oli võetud nende valmistamiseks tarvis läinud toormaterjalilt sisseveol, muudeti krediit odavamaks seadusandlikus korras laenuprotsendi ülemmäära — 8% — kehtestamisega nii era- kui ka riiklikele krediidiandjatele ning seati sisse riigi garantii ekspordikauba krediidile.

Valitsuse püüd kohandada tootmiskulusid müügihindadega ei kandnud vilja. Riigivanem Karl Einbundi valitsus, kes 19. juulil 1932 vahetas välja viis kuud võimu tüüri juures olnud ja K. Pätsi valitsuse kurssi jätkanud Jaan Teemandi valitsuse, asetas ekspordi stimuleerimiseks rõhu hinnapoliitikale, eeskätt eksporditoodangu eest tootjale tootmiskulusid ületava hinna tagamisega.¹⁴ Viimane oli mõeldud eelkõige põllumajandus-saaduste (munade ja või) jaoks. Valitsuse poolt sisseseatud garantiid ja hinna tagamist kasutasid tööstusharudest puidu- ja paberitööstus oma toodangu ekspordimiseks NSV Liitu. Tootmiskulude vähendamine oli vajalik ebaproduktiivsete kulutuste puhul, kuid valitsuse taotlus kohandada tootmiskulusid tooleagsete ebaloomulikult madalate müügihindadega oli tervikuna ebareaalne. Juurdearvustusteem võttis aga võimaluse hindade normaalseks väljakujunemiseks.

Efektiivselt vahend tootmiskulude ja hindade ebanormaalse vahekorra kaotamiseks ja ekspordi suurendamiseks oleks tõenäoliselt olnud Inglismaa ja Põhjamaade kui põhiliste kaubapartnerite ja samaaegselt

¹¹ V Riigikogu täielikud protokollid. 2. istungjärg 1932, prot. nr. 29, 318.

¹² V Riigikogu täielikud protokollid ja stenograafilised aruanded. 4. istungjärg 1934, prot. nr. 101, 1216.

¹³ IV Riigikogu täielikud protokollid. 9. istungjärg 1932, prot. nr. 209, 3600.

¹⁴ V Riigikogu täielikud protokollid. 2. istungjärg 1932, prot. nr. 14, 133, 136.

ka konkurentide rahanduspoliitika järgimine ning krooni väärtuse lange-
tamine, nagu seda nõudis opositsioon. Oli ju kursivahe peapõhjus, miks
Eesti kui kõrgvaluutaga maa kaubad ei suutnud võistelda madala valuu-
taga maade kaupadega.

Parlament ja kõik viis kriisiaastail võimul olnud valitsust toonitasid
aga tahet igal tingimusel krooni kurssi hoida. Seda argumenteeriti vaja-
dusega kinni pidada Rahvasteliidu laenuandmise tingimustest, mis olid
väljenduse leidnud rahaseaduses ja krooni piisavas kindlustatuses kul-
laga.¹⁵ Kõige otsustavamat osa etendas ilmselt siiski teadmatus, mida
toob endaga kaasa krooni devalveerimine. Kardeti Eesti majanduse olu-
korra veelgi halvemaks muutumist ning elatustaseme järsku langust.
Pealegi polnud ka madala valuutaga maades märgata 1932. aastal sil-
manähtavat paranemist majanduses ning Inglise naela langust peeti
mööduvaks nähtuseks.

1933. aasta kevadel ilmusid maailmamajandusse elavnemise tunde-
märgid ning sellest johtuvalt võttis mais võimule tulnud Jaan Tõnissoni
valitsus endale julguse 28. juunil Eesti kroon devalveerida.¹⁶ Valitsus
tühistas ka mitmed eramajanduslikku tegevust kitsendanud määrused
ning vähendas rea kaupade sisseveotolle, et mõjutada üksikute ettevõtete
monopoolsest seisundist tingitud kõrgeid hindu alanemise suunas. Nii
nende kui ka teiste abinõude süsteemiga taotles valitsus piiripanemist
majanduselu ahenemisele ja eelduste loomist rahvamajanduse elusta-
miseks ja tõusuks ning riigimajanduse loomulikuks tasakaaluks.¹⁷

1933. aasta oktoobris vahetas Jaan Tõnissoni valitsuse välja Konstan-
tin Pätsi valitsus, kelle tegevuses oli tugevasti tunda sotsialistide mõju-
tusi, ehkki riigivanem väitis, et valitsus ei ole moodustatud erakondade
esindajatest, vaid erapooletuse alusel.¹⁸ Valitsusel puudus esialgu konk-
reetne tegevuskava ning seetõttu klammerduti 1933. aasta 12. detsembril
sotsialistide poolt parlamendis esitatud tööpuuduse likvideerimise pro-
grammi¹⁹ külge. See nägi ette majanduse ekstensiivset arendamist plaani
alusel võimaldamaks juurde luua töökohti nii põllumajanduses kui ka
tööstuses. Lähema viie aasta jooksul pidi teostuma sisuliselt uus maa-
reform, mis seisnes 10 000 uue asunduskoha juurdeloomises ja väike-
kohapidajatele maa juurdelõigete andmises. Programm rõhutas vajadust
arendada ka tööstust, kuid selles osas konkreetsemad sihid puudusid.

1934. aasta 16. jaanuaril parlamendis peetud eelarvekõnes kuulutas
majandusminister Karl Selter tööpuuduse vastu võitlemise tähtsaimaks
sotsiaalseks ja majanduslikuks päevaküsimuseks. Et senised tööpuuduse
vastu rakendatud abinõud — avalikud tööd ja hädaabitööd — olid kulu-
kad ja väheefektiivsed ning polnud mitte alati lähtunud majanduslikest
kaalutlustest, lubas valitsus edaspidi põhirõhu asetada asundustegevusele,
võttes tarvitusele senikasutamata maad. Aastas nähti ette keskmiselt
800—1000 uue majapidamise loomist. Asundustegevuse kõrvale seadis
valitsus teise tööpuuduse vastu võitlemise abinõuna riiklikud tellimused
ja tööde algatamise tööstuse ratsionaliseerimiseks.²⁰ Seoses kavatsusega
vähendada tööstuse tollikaitset ja avada tee väliskonkurentsile tekkeks

¹⁵ IV Riigikogu täielikud protokollid. 8. istungjärg 1931, prot. nr. 178, 3264; 9. istung-
järg 1932, prot. nr. 209, 3600—3601.

¹⁶ Riigi Teataja, 1933, 54, art. 431.

¹⁷ V Riigikogu täielikud protokollid ja stenograafilised aruanded. 4. istungjärg 1933,
prot. nr. 65, 791.

¹⁸ V Riigikogu täielikud protokollid ja stenograafilised aruanded. 4. istungjärg 1933,
prot. nr. 77, 938.

¹⁹ V Riigikogu täielikud protokollid ja stenograafilised aruanded. 4. istungjärg 1933,
prot. nr. 94, 1109—1110.

²⁰ V Riigikogu täielikud protokollid ja stenograafilised aruanded. 4. istungjärg 1934,
prot. nr. 101, 1223—1224.

prognoosis majandusminister tööstuse töömahu vähenemise võimalust lähitulevikus. Tööstuse protektsiooni vähendamist põhjendas K. Selter kapitali väljaveoga. Kui 1932. aastal töösturitele esitatud süüdistus oli üldine konstateering, siis nüüd oli välja arvatud konkreetne summa — 100 mlj. krooni, millest Eesti rahvamajandus oli 10 aasta jooksul ilma jäänud. See tööstuse kasum oli suures osas saadud tollikaitse abil ning Eestist välja viidud selle asemel, et kapitali tagasi investeerida tootmisse.²¹

Töösturid avaldasid süüdistuse vastu protesti ja soovitasid Riigi Statistika Keskbürool võtta tööstuse kapitali juurdekasvu probleem põhjalikule läbitöötamisele.²² Suuremate tekstiilitöösturite I. L. Citroni ja K. A. Wachmani kohtuprotsess näitas, et valitsuse süüdistus polnud rajatud liivale. Eesti tööstusettevõtete ja kogu majanduse madal rentaablus oli tegelik põhjus, miks vaba kapital otsis kasulikumat paigutust väljaspool Eestit. See oli vastuolus valitsuse majanduspoliitikaga, mis oli suunatud kapitali juurdekasvatamisele saavutamaks rahaturul nõudmise ja pakumise tasakaalu.

Kapitali ja muude materiaalsete väärtuste väljaveo edasiseks takistamiseks ning nende kindlustamiseks Eesti rahvamajandusele hakkas 15. jaanuarist 1934 kehtima vastav seadus.²³ Kapitali väljavedu oli valitsuse arvates tingitud asjaolust, et suurtöösturid polnud pärit põhirahvuse hulgast ning ei mõistnud Eesti probleeme. Tööstuse muutmist rohkem Eesti huve arvestavaks ning keeleseaduse praktikasse rakendamist loodeti saavutada 1935. aasta kevadel jõustunud seadusega²⁴, mis nõudis, et aktsia- ja osaühingute juhatuste ning nõukogude liikmetest peavad enamiku moodustama Eesti Vabariigi kodanikud, kes valdavad eesti keelt. Seaduse nõuete kohaste muudatuste tegemiseks anti aega 40 päeva. Selle tähtaja möödudes oli majandusministril õigus täiendada aktsiaseltside ja -ühingute juhtivaid organeid oma äranägemisel isikutega kas aktsionäride hulgast või põhikirja nõuetest mööda minnes väljastpoolt. Et sellist vägivaldset sekkumist eraettevõtete juhtimisse vältida, püüdis ettevõtteid oma jõududega hakkama saada ning majandusministeeriumile saadetud teated seaduse täitmise kohta kajastasid nõutud muudatusi kas või formaalselt.

Kapitali reservide kogumisele, kaubavahetuse elavdamisele uute kaubavahetuslepingute sõlmimise kaudu ja tööpuuduse likvideerimisele oligi valitsuse tegevus 1934. aasta jooksul suunatud. Sügisel, Riigikogu erakorralisel istungjärgul, rõhutas valitsus veel kord vajadust võtta senine tööstuspoliitika revideerimisele, et vältida paralleelseid tööstusinvesteeringuid.²⁵ Lahendamist vajasisid rahaturukorraldus tervikuna ning mitmed väliskaubanduse ja põllumajandusega seotud küsimused. Nende lahendamiseks alustas valitsus 1935. aasta algul kavade väljatöötamist, tõmmates kaasa endised majandusministrid August Jürmani, Peeter Kurvitsa ja Leo Sepa. Riigivanema otsusega määrati nad 1935. aasta jaanuaris valitsuse nõunikeks. Abi loodeti ka Riigi Majandusnõukogult, valitsuse juures 1919. aastast tegutsenud nõuandvalt organilt, kes reorganiseeriti 1935. aasta veebruaris kutsekodade baasil.²⁶ Majandusnõukogu ümberkorraldamiseks võeti eeskujuna Belgia ja Austria majandusnõukogudest.

Lõpuks valmis 1935. aasta septembris valitsusel laiaulatuslik majanduse arengu programm²⁷, milles tööstuse alal oli eesmärgiks seatud krii-

²¹ Samas, 1213.

²² ERA, f. 891, n. 1, s. 43, l. 14.

²³ Riigi Teataja, 1934, 1, art. 5.

²⁴ Riigi Teataja, 1935, 24, art. 213.

²⁵ V Riigikogu protokollid. 5. erakorraline istungjärg 1934, prot. nr. 123, 1485.

²⁶ Riigi Teataja, 1935, 15, art. 141.

²⁷ Vt. Päevaleht, 1935, 21., 26. sept.

sidele vastupidava kohalikele loodusvaradele baseeruva töömahuka tööstuse loomine. Tööstuse arengusuundadeks kuulutas valitsus põlevkivi-, turba-, tulekindla ehitusmaterjali, põlevkivikeemia- ja sulfaattselluloositööstuse.

Selle kõrval asetati rõhk põllu- ja aiasaaduste ümbertöötamisele ja konservimisele ning toiduainetööstuses uute toodanguliikide — kondenspiima, piimapulbri, marmelaadi, puuviljakeediste — tootmise organiseerimisele. Kava elluviimiseks nähti ette spetsialistide kaadri väljaõpe nii kodu- kui ka välismaal. Kutseharidussüsteemi väljaarendamiseks oli riigivanema dekreediga 1934. aastal haridus- ja sotsiaalministeeriumi koosseisus moodustatud kutsehariduse osakond.

Kütte- ja ehitusmaterjalitööstuse reformimise vajadus tulenes Eesti metsamajanduse kriitilisest seisukorrast, milleni oli viinud metsa lubamatult rohke kasutamine kütteks, ehitusmaterjaliks ja ekspordiks, samal ajal kui metsahooldus ja metsauuendus olid unarusse jäänud. Järgneva viie aasta jooksul kavatses valitsus igal aastal külvata ja istutada uut metsa 6200 hektari suurusel maa-alal.²⁸

Et tagada kindel liikumine eesmärgi poole, alustas valitsus investeringute ja toodangu mahu planeerimist 1—2 aastaks ette. Ainuüksi 1936. aasta jooksul planeeriti põlevkivitööstuse laiendamiseks ja toodangu kahekordistamiseks sellesse tootmisharusse lisaks investeerida 3 mlj. krooni. Puude müümisest keeldumisega kavatseti tööstuses suurendada põlevkivi kasutamist kütusena 100 000 tonnini aastas. Turbatööstusse nähti ette investeerida veel 300 000 krooni, et toodang kasvaks 60% võrra. Kahe aasta jooksul kavatseti turbatööstuse tootmisvõimsus viia kuni 140 000 tonnini aastas. Telliskivitoodang tuli 1937. aasta alguseks tõsta kahekordseks võrreldes 1935. aastaga ning selleks ehitada 2—4 uut tellisetehast ning üks katusekive tootev tehas, tootmisvõimsus igaühel neist 5 mlj. kivi aastas. Uue, Kehrasse rajatava sulfaattselluloositehase maksumuseks arvestati 8,5 mlj. krooni ning võimsuseks 20 000—30 000 tonni selluloosi aastas.²⁹

Puidu kasutamise vähendamiseks nii kütusena kui ka ehitusmaterjalina rakendas valitsus hinnapoliitikat ja puitehituste piiramist linnades. Kütteenainete kavakindla tootmise ja turustamise juhtimiseks ning kontrollimiseks moodustati valitsuse otsusega 20. märtsist 1936 kütteenainete turu korraldamise komitee eesotsas majandusminister K. Selteriga. Teisalt võimaldas põlevkiviõli-, turba-, tselluloosi- ja tellisetööstuse forsseeritud arendamine suurendada ekspordi ja katta mitte ainult metsaekspordi vähendamise tõttu saamata jäänud tulud, vaid anda ka tunduvalt kasumit.

Kuigi ekspordi suurenemise ja kapitali väljaveo tõkestamise, valuuta kontrolli ja teiste rakendatud abinõude tulemusel oli rahaturul tekkinud mõningane vaba kapital, ei piisanud sellest pikaajalisi investeringuid nõudva programmi täitmiseks. Lõpuks sai selgeks, et hoolimata kõigist Eesti Vabariigi algusest saadik ettevõetud majanduspoliitilistest sammudest ei suudetud kujundada rikast rahvuslikku suurtöösturit. Valitsus pidas vajalikuks eesti rahvuse ja tuleviku nimel saavutada rahvusliku tööstuse domineerimine tööstuse struktuuris ja nägi ainukest teed selle eesmärgi saavutamiseks kohalikele loodusvaradele baseeruva riikliku suurtööstuse kiires arendamises.³⁰ Erakapitali osavõttu riiklikest aktsiaeltsidest tulevikus ei välistatud.³¹

²⁸ Päevaleht, 1935, 26. sept.

²⁹ Päevaleht, 1935, 26. sept.; Vabariigi Valitsuse koosolekute protokollid, 1936, nr. 25, p. III; 1936, prot. nr. 35, p. I.

³⁰ Päevaleht, 1935, 26. sept.; I Riigivolikogu stenograafilised aruanded. 2. istungjärk 1938, prot. nr. 35, 497.

³¹ Vabariigi Valitsuse koosolekute protokollid, 1936, nr. 35, p. I.

Vahendid uute riiklike ettevõtete ehitamiseks saadi 1935. aastal riigimajanduse arendamiseks loodud Rahvamajanduse Elustamise Fondist. Viimane moodustus riigi elarvelistest eraldistest, põhisas aga tööstus- ja kaubandusettevõtetest võetavast käibemaksust.

Laiaulatusliku tööstusprogrammi edukaks teostamiseks oli valitsuse arvates vajalik kogu tööstuse tegevuse koordineerimine ning 1936. aastal riigivanema dekreediga kehtima pandud tööstusseadus³² andiski valitsusele õiguse suunata ja kontrollida eratööstusettevõtete asutamist, ümberkorraldamist ja tegevust rahvamajanduse üldhuvidest ja riiklikest vajadustest lähtudes. Valitsus ei varjanudki, et kasutab tööstusseadusega saadud õigusi, samuti tolli-, laenu- ja investeerimispoliitikat tööstuse struktuuri muutmiseks, millega kaasneb mõne tööstusharu kapitali ja tööjõu ümbersuunamine teiste alade kasuks.³³

Elkõige peeti silmas suurimat tööstusharu — tekstiilitööstust. Selle tootmisharu ülikõrged kaitsetollid, mis sisuliselt tähendasid keelutolle, alandati minimaaltariifide tasemele ja suurendati litsentside väljaandmist tekstiilikaupade sisseveoks. Tollide alandamisega seoses saamata jäänud tulu kompenseeriti Riigikassale käibemaksu suurendamisega. Üldiselt aga arvestus selle tööstusharu suhtes paika ei pidanud. Aastatepikkuste soodustustega oli tekstiilitööstus suutnud ennast arendada võistlusvõimeliseks ja kaitse lõdvenemine olulisi muutusi töömahus kaasa ei toonud. Pealegi moodustasid tekstiilitööstuse tööjõust suure osa naised, keda küll vaevalt oleks saadud rakendada põlevkivi-, turba-, metsa- või fosforiiditööstuses. Võitis aga tarbija, sest konkurentsi tugevnedes alanesid tekstiilikaupade hinnad. Tekstiilitööstus oli ja jäi 1930. aastate lõpuni nii töötajate arvult kui ka toodangu väljalaskelt suurimaks tööstusharuks. Vaba kapitali investeerimisele soovitud suunas aitas kaasa uute ettevõtete asutamise keelustamine makaroni-, paberi-, klaasi-, kummi- ja vineeritööstuses.

Tootmisvahendite ja investeerimiskaupade sektori forsseeritud arendamise tulemusel oli tööstustoodangu ja tööhõive juurdekasv kiire. 1934. aasta lõpuks oli saavutatud kriisieelne tase ning järgneva kolme aastaga kasvas suurtööstustoodang 103,7 mlj. kroonilt 166,2 mlj. kroonini, s. t. 1,6 korda. Töötajate arv suurenes tootmise laiendamise tõttu 29 000-lt 1934. aastal 43 000-ni 1937. aastal, seega 1,5 korda.³⁴ Toodangu kiire juurdekasv saavutati töötajate arvu suurendamisega, mitte tootlikkuse tõstmisega. Et üheaegselt tööstuse laiendamisega toimus aktiivne asundus- ja ehitustegevus, jõuti 1937. aastal uue probleemini — tööjõu puuduseni. Nappis nii kaevandustöölisi põlevkivirajoonis kui ka põllutöölisi maal. Riigi Majandusnõukogu, arutades 1937. aastal tööjõu küsimust, taunis erinevalt põllumajandusest tööjõu toomist tööstusse väljastpoolt Eestit ja pidas vajalikuks asetada rõhk tööstuse laiuti arendamiselt tootlikkuse tõstmisele ajakohase tehnika rakendamisega ja töötajate kutsealase kvalifikatsiooni parandamisega.³⁵

1938. aastal kutsuti ellu Ratsionaliseerimise Komitee, kelle põhitegevuseks saigi nende ülesannetega tegelemine. Rakendatud meetmed andsid tulemusi 1939. aastal, mil toodangu juurdekasv saavutati põhiliselt tootlikkuse tõusu kaudu. 1938/39. tegevusaastal kasutati põlevkivikaevandustes siiski veel Poola kaevurite tööjõudu.

1938. aasta mais astus tagasi viis aastat võimul püsinud valitsus eesotsas Konstantin Pätsiga, kellest vahepeal oli saanud Eesti Vabariigi president. Uues, 1938. aasta 9. mail presidendi poolt ametisse nimetatud

³² Riigi Teataja, 1936, 30, art. 195; 44, art. 340.

³³ ERA, f. 31, n. 5, s. 940, l. 20.

³⁴ Eesti Majandus 1938. a. Eesti Panga aastaraamat. Tallinn, 1939, 99, 107; Konjunktuur, 1938, 38/39, 50.

³⁵ ERA, f. 31, n. 4, s. 948, l. 50.

ja parlamendis heaks kiidetud peaminister Kaarel Eenpalu valitsuses sai majandusministri portfelli Leo Sepp, kes 1920. aastatel oli rahaministrina taotlenud riigi reguleeriva osa suurendamist majanduses ja majanduse arengu planeerimist. Uus valitsus lubas jätkata eelmise valitsuse alustatud suunda soodustada nende tootmisharude arengut, mille tõusuks oli olemas eeldus loodusvarade näol ning mis andsid töömahtu. Rõhutati vajadust jätkata küttereformi ning välja arendada keraamikatööstus kohaliku liiva, savi ja kriidi ning superfosfaaditööstus fosforiidi baasil. Arvestades siseturu piiratud mahtu ja aktsendi asetumist toorainele rahvusvahelises kaubanduses ning üldist kapitalivaesust, pidas valitsus tootmis- ja investeerimistegevuse reguleerimist eraettevõtjate protestist hoolimata ka edaspidi vajalikuks.³⁶ Seejuures tauniti Läti valitsuse teed, mis seisnes riigiettevõtete loomise kõrval olemasolevate eratööstusettevõtete ülesostmises, kasutades otseseid ja kaudseid survemeeetodeid.³⁷

1938. aasta sügiseks oli Eestis juba 23 riiklikku või riigi enamuskapitaliga töötavat asutust ja ettevõtet, sealhulgas mitmed tööstusettevõtted, nagu Sadamatehased, Arsenal, a/s. «Eesti Fosforiit», «Eesti Metsa ja Tselluloosi» a/ü., a/s. «Eesti Turbatööstused», a/s. «Esimene Eesti Põlevkivitööstus», a/s. «Telliskivi Tehased» ja a/s. «Vaguni- ja Masinatehased Eesti Dvigatel».

1937. aasta majandusloenduse andmetel moodustas riigi- ja omavalitsusettevõtete kinnis- ja vallasvara väärtus 13% Eesti suur-, kesk- ja väiketööstuse vara koguväärtusest. Neis ettevõtteis oli ametis 9% tööstustöötajate üldarvust ning nad andsid 6% toodangust.³⁸ Kõigi riiklike asutuste finantseerimiseks asutati 1938. aasta sügisel pangakeskus a/s. «Keskassa» ning ettevõtete juhtimiseks ja tegevuse koordineerimiseks Riigi Majanduskomitee. Riigi Majandusnõukogu lõpetas oma tegevuse, sest ta volituste tähtaeg sai ümber ning uusi valimisi ei korraldatud.

1938. aasta oktoobris teatati «Päevalehe» veergudel muudatusest valitsuse tööstuspoliitikas, nimelt uute riiklike ettevõtete forsseeritud asutamise lõpetamisest ning initsiatiivi üleandmisest eraettevõtlusele. Vajaminev krediit soovitati hankida välismaalt.³⁹

Missugune oli väliskapitali osa tööstuses ja kogu majanduses, on raske määratleda, sest ettevõtted keeldusid avaldamast andmeid väliskapitali kui firma ärisaladuse kohta. Teatud arvestusi, eriti kõrgematesse võimukoridoridesse kuuluvate isikute poolt siiski tehti. Nii hinnati Eesti iseseisvuse ajajärgul tööstusesse mahutatud väliskapitali aktsiakapitalina ning pika- ja lühiajaliste laenudena 1932. aasta algul 20 mlj. kroonile, millest 4/5 oli K. Scheeli panga kaudu investeeritud põlevkivi-, paberi- ja tselluloositööstusesse, ning 1934. aasta lõpul 30—40 mlj. kroonile. Valdava enamiku välisinvesteeringutest moodustas krediit. Kui eeldada, et need arvestused paika peavad, siis võiks väliskapitali osatähtsust hinnata tööstuse kogukapitalis (ca 250 mlj. krooni) 1934. aastal 12—16% -le. Tööstuse kiire arendamise perioodil kasutasid väliskapitali tegevuskapitalina ühesuguse eduga nii riigi- kui ka eraettevõtted. Seisuga 1. jaanuar 1939 oli tööstusettevõtetel lühiajalist välisvõlga põhiliselt kaubakrediidina 43,3 mlj. krooni ning pikaajalisi kohustusi, mis kuulusid maksmisele alates 1940. aastast, 21,5 mlj. krooni.⁴⁰

³⁶ I Riiginõukogu stenograafilised aruanded. 1. istungjärk 1938, prot. nr. 7, 26.

³⁷ I Riigivolikogu stenograafilised aruanded. 2. istungjärk 1938, prot. nr. 35, 497.

³⁸ Arvutusalaus: I majandusloendus Eestis: Tööstus. 1937. a. majandusloenduse andmed. Vihik I. Tallinn, 1939, 25. Kesktööstuseks peeti ettevõtteid töötajate arvuga 5—19 ja väiketööstuseks alla 5 töötajaga ettevõtteid. Arvesse on võetud kõik need ettevõtted, arvult 64, millesse investeeritud kapitalist üle 50% kuulus riigile ja omavalitsustele.

³⁹ Päevaleht, 1938, 24. okt.

⁴⁰ Feldman, V. Ettevõtete välisvõlgnevus. — Konjunktuur, 1939, 55/56, 344, 353.

Rõhkude ümberasetamine tööstuspoliitikas tulenes mitmetest põhjustest. Üks nendest oli asjaolu, et uute ettevõtete ehitamine läks planeeritud kallimaks ja nende lõpetamiseks ei jätkunud riigi ressursse. Samal ajal nõudsid investeringuid fosforiiditööstuse väljaarendamine ja elektrifitseerimisprogrammi elluviimine. Seetõttu otsustati kaasata erakapital. Erakapitali osavõtt riiklikest aktsiaseltsidest oli saanud aktuaalseks juba 1937. aasta kevadel seoses vajadusega suurendada investeringuid toodangu tõstmiseks, et kasutada soodsat välisturukonjunkturi. Teed erakapitali juurde toomiseks nähti riiklike aktsiaseltside põhikapitali suurendamises ning aktsiate osalises müügis erakapitalile.⁴¹ Viimane oli huvitatud koostööst riigiga. Sellest annavad tunnistust aktsiate ostumüügitehingud. Esimese ostu-müügitehingu tulemusel 1938. aastal sai riikliku aktsiaseltsi «Kunstkivi Tehased» 120 aktsia omanikuks G. Jonson.⁴² 1939. aastal valitsuse poolt plaanitud fosforiiditööstuse väljaarendamine kavatseti teostada juba erakapitali osavõtul, et riik saaks oma vahendid suunata Eesti elektrifitseerimisprogrammi elluviimiseks.⁴³ Teisalt seadis tööstuse ekstensiivarengule piiri tööjõu nappus.

Rahvusvahelise olukorra teravnemine ja Teise maailmasõja puhkemine tõstsid siseturul järsult tarbekaupade nõudlust. Suurenesid valitsuse ostud riigi puutumatute tagavarade soetamiseks ja armee varustamiseks. Kasvanud ostujõud võimaldas elanikkonnal senisest enam tagavarasid muretseda, puhkes ostupalavik. Arvestades nõudmise järsku kasvu, tegi valitsus mõõnduse uute ettevõtete asutamiseks aladel, kus see seni oli keelustatud, nimelt kummi- ja vineeritööstuses. Rahvusvahelise statistika andmed näitavad, et 1939. aasta teisel poolel ja 1940. aasta viiel esimesel kuul oli tarbekaupade tootmine investeerimiskaupade omast veidi kiirem.⁴⁴

Tööstuse tootmistegevuse indeks tervikuna kasvas, kuigi käimasoleva Teise maailmasõja tõttu tekkis probleeme. Sõdivate riikide poolt raketdatud mereblokaadi tagajärjel oli takistatud ka Eesti kui neutraalse riigi merekaubandus, seega tooraine hankimine tööstusele ja kaupade turustamine. Sõja tingimustes olid kaubaveod seotud ohtudega ning et elus hoida kaubavahetust, hakati kaubaveosteale andma riiklikku garantiid ja seati sisse sõjakindlustus. 12. oktoobril 1939 ametisse nimetatud peaministri Jüri Uluotsa valitsus võttis tähelepanu keskmesse kaubavahetuse suurendamise Saksamaaga ja NSV Liiduga. Tööstuse töömahu ja tööhõive säilitamiseks pidas valitsus vajalikuks laiendada fosforiiditööstust ning põlevkiviõli tootmise ja ekspordi suurendamiseks põlevkivitööstust, asuda elektrifitseerimise suurkavade teostamisele, korrastada maanteevõrk ning välja ehitada Abja—Valga raudtee.⁴⁵ Majandusministri määrusega 4. detsembrist 1939⁴⁶ moodustati Majandusministeriumi juurde tootmise korraldamise komisjon, kelle ülesandeks sai kontrollida ja reguleerida tööjõuturgu. Nii riigi kui ka eraettevõtetele keelati lühendada tööpäeva ja -nädalat ning vallandada töötajaid ilma selle komisjoni loata. Selle määruse rakendamise vastu avaldasid töösturid protesti. Tooraine hinnad olid seoses Euroopas käimasoleva sõjaga märkimisväärselt tõusnud, sest kõik riigid püüdsid endale muretseda tooraine tagavarasid, valmiskaupade importimine jäi tagaplaanile. Sellest lähtuvalt väljendas Kaubandus-Tööstuskoja esimees Joakim Puhk töösturite seisukohta, et suur-, kesk- ja väiketööstuses kokku 60 000-ni paisunud töötajate armeed

⁴¹ ERA, f. 31, n. 5, s. 948, l. 56, 65; f. 3628, n. 1, s. 1, l. 49.

⁴² ERA, f. 3628, n. 1, s. 1, l. 3.

⁴³ I Riigivolikogu stenograafilised aruanded. 3. istungjärg 1939, prot. nr. 52, 128, 131.

⁴⁴ League of Nations. World Economic Survey. Ninth year 1939/41. Geneva, 1941, 198.

⁴⁵ I Riigikogu üldkoosolekute stenograafilised aruanded. 5. istungjärg 1939, prot. nr. 6, 67, 68.

⁴⁶ Riigi Teataja, 1939, 110, art. 849.

oli võimatu kindlustada jätkuvalt tööga. J. Puhk pidas majanduslikest kaalutlustest lähtudes otstarbekaks lubada tootmist koondada importtoorainel baseeruvates ekspordiharudes ning töömahu vähenemine korvata mäetööstuse laiendamisega.⁴⁷ Ajavahemikul 8. detsembrist 1939 kuni 30. märtsini 1940 andis tootmise korraldamise komisjon loa 1900 töötaja yallandamiseks kokku 87 ettevõtettest ning tööaja lühendamiseks 1—3 päeva võrras nädalas 40 ettevõttes.⁴⁸ Seisuga 1. juuni 1940 oli suurtööstuses 56 200 töötajat, neist oli ainuüksi tekstiilitööstuses rakendatud 11 300, mäetööstuses 9200, ehitustööstuses 7200, keemiatööstuses 6300. Koos kesktööstusega ulatus töötajate arv 66 200-ni.⁴⁹

Olulise tähtsusega oli Eesti tööstusliku potentsiaali säilimisel ettevõtete saatuse otsustamine seoses saksa rahvusest kodanike lahkumisega Eestist ja Eesti kodakondsusest 1939. aasta sügisel ning nendega varaliste vahetõrgete korraldamine. 1937. aasta majandusloenduse andmetel kuulus 26% Eesti tööstuse varadest ettevõtetele, mis töötasid sakslaste enamuskapitaliga. Need ettevõtted andsid 18% toodangust ja neis oli hõivatud 8% tööstustöötajate üldarvust.⁵⁰

28. oktoobrist 1939 pandi kehtima «Äriettevõtete juhtimise korraldamise seadus»⁵¹, mis andis majandusministrile õiguse võtta kontrolli alla need ettevõtted, mille normaalne tegevus oli takistatud aktsionäride või juhtiva personali lahkumise tõttu. Seadus andis õiguse võtta kontrolli alla ka nende ettevõtete aktsiate müük. 1940. aasta veebruaris pidas majandusminister olukorda kriitiliseks järgmistes ettevõtetes: a/s. «Volta Tehased», a/s. «Tallinna kõievabrik J. Carry pärijad», a/s. «A. M. Luther», a/s. «Rotermanni Tehased», a/s. paberivabrik «Koil», a/s. «Põhjala» ja o/ü. «Eesti Kiviõli» ning määras nendes järelevalve teostamiseks igäiühese neist valitsuse usaldusmehe.⁵² Osaühingus «Eesti Kiviõli» kadus vajadus usaldusmehe järele sama aasta mais, sest valitsuse otsusega tühistati aktsiate müügitehing K. Scheeli ja rootslaste vahel ning aktsiad toodi tagasi Eestisse.⁵³

Kokkuvõtteks võib öelda, et 1930. aastate lõpuks oli Eestis, nagu paljudes teistes riikideski välja kujunenud uus suhe valitsuse ja eramajanduse vahel. Valitsus sekkus aktiivselt tööstuse tegevusse ning suunas toodangut ja tööhõivet kasvu teed, et tagada rahva heaolu suurenemist ja vältida uut kriisi.

⁴⁷ ERA, f. 891, n. 1, s. 1579, l. 3, 4.

⁴⁸ ERA, f. 969, n. 1, s. 573, l. 296.

⁴⁹ Majandusteated, 1940, 27, 429.

⁵⁰ I majandusloendus Eestis: Tööstus. 1937. a. majandusloenduse andmed. Vihik I, 25.

⁵¹ Riigi Teataja, 1939, 96, art. 738.

⁵² ERA, f. 969, n. 1, s. 556, l. 228.

⁵³ Samas, l. 238.

Esitanud O. Lugas

Toimetusse saanud
12. XI 1991

GOVERNMENT'S INDUSTRIAL POLICIES IN THE REPUBLIC OF ESTONIA IN THE 1930s

The slump which began in 1929 in the United States soon enveloped every manufacturing nation as well as agricultural countries.

The main features of depression in Estonia up to 1933 were a sharp fall in exports, a decline in industrial production, and an increase in unemployment, especially in the export industries.

In September 1931 Britain left the gold standard and devalued by 30 per cent. Its financial policy was followed by many countries, linked to Britain by trade. Estonia maintained the gold standard until June 1933 and therefore found itself at a serious competitive disadvantage with those countries that had devalued their currencies.

The government hoped that recovery would come from a reduction in manufacturing costs which would lead to an increase in profits, more competitive exports, and hence expansion of production. The government concentrated its policy during the depression upon curbing imports, minimising expenditure, and cutting manufacturing costs. It was production for the home market which was viable under tariff protection and continued to be throughout the 1930s.

The slump encouraged deeper governmental involvement in economy. In the second half of the 1930s the government policies, designed specifically to reduce unemployment, accelerated the improvement markedly. So, by the end of the 1930s the problem of unemployment did not exist in Estonia any more. Industry was characterized by a high rate of activity in the second half of the 1930s. Expansion took place in all branches of industry. The government encouraged the growth of capital goods. The output of consumer goods rose at a much slower rate. The rise in the capital goods was chiefly due to a substantial growth in industrial investments from state resources. It led to an increased state sector in industry. Production developed in accordance with the expanding absorbing capacity of foreign market and especially that of domestic market. The high tariff barriers encouraged the establishment and development of import-saving industries, i. e. the growth of self-sufficiency.

Maie ПИХЛАМЯГИ

ПРОМЫШЛЕННАЯ ПОЛИТИКА ПРАВИТЕЛЬСТВА ЭСТОНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ В 1930-е ГОДЫ

Экономический кризис, который разразился в 1929 г. в Соединенных Штатах Америки, быстро распространился на все промышленные и аграрные страны.

В годы кризиса Эстония резко сократила экспорт, в стране уменьшился выпуск промышленной продукции и выросла безработица, особенно среди работников, занятых в отраслях, производящих товары на экспорт.

В сентябре 1931 г. произошла девальвация английской валюты. Финансовой политике Англии последовали многие государства, связанные с ней товарообменом. Эстония же держалась за свой курс валюты, отчего на мировом рынке ее товары не выдерживали конкуренции с товарами тех стран, которые девальвировали свою валюту. Правительство предполагало улучшить ситуацию путем снижения производственных затрат с последующим увеличением прибыли и конкурентоспособности экспортных товаров, а также ростом производства.

Экономическая политика правительства во время кризиса была направлена на ограничение импорта, понижение производственных затрат и сокращение всех бюджетных расходов.

Благодаря протекционистской политике правительства более жизнеспособными оказались производство, работавшие на внутренний рынок.

В годы кризиса вмешательство правительства в экономику увеличилось, и эта тенденция усилилась во второй половине 1930-х годов. В это время промышленная политика правительства исходила из стремления снизить безработицу, причем в этом были достигнуты заметные успехи. В конце 1930-х годов безработица как острая социальная проблема перестала существовать. Для промышленности был характерен высокий уровень активности. Расширение производства, прежде всего за счет увеличения численности работников, произошло во всех отраслях промышленности.

Главное внимание было уделено развитию сланцевой, торфяной, целлюлозной промышленности и промышленности огнеупорных стройматериалов. Государство вложило в эти отрасли крупные инвестиции, увеличив тем самым свою долю в промышленности. Темпы роста потребительских товаров заметно отставали. Объем промышленной продукции увеличился не столько за счет экспорта, сколько за счет внутреннего рынка. Высокие таможенные тарифы способствовали созданию и развитию тех отраслей, которые производили товары, способные заменить импортные.